

Streszczenie rozprawy doktorskiej
pt. „Instytucja tzw. małego świadka koronnego
w polskim prawie karnym”

Rozprawa prezentuje instytucję tzw. małego świadka koronnego w polskim prawie karnym w teorii i praktyce organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Tematyka rozważań koncentruje się przede wszystkim na obecnie obowiązujących przepisach prawa karnego i co do zasady dotyczy rodzimego prawa materialnego karnego oraz karnego skarbowego. Ustawodawca wprowadził tę instytucję w art. 60 § 3 i 4 k.k. z 1997 roku, natomiast jej celem było skuteczniejsze oraz bardziej efektywne ujawnianie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Jest to niewątpliwie szczególna instytucja, ściśle związana z zachowaniem przestępnym, co czyni ją ważnym instrumentem polityki karnej w zakresie zwalczania a także zapobiegania przestępczości popełnianej w ramach niezwykle niebezpiecznych struktur zorganizowanych. Poprzez współpracę sprawców tej kategorii przestępczej działalności z organami ścigania regulacja stworzyła jeden z wyjątkowych i optymalnych instrumentów prawnych umożliwiających zwalczanie tego rodzaju przestępczości. Regulacja nierzadko prezentowana była jako „zło”, ale zło „konieczne”. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż instytucja tzw. małego świadka koronnego ma współcześnie zarówno wielu oponentów, jak i zwolenników. Kontrowersyjność wynika przede wszystkim z faktu, iż sprawcy przestępstwa uzyskują określone przywileje (nadzwyczajne złagodzenie kary) w zamian za informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i jego okoliczności. W ocenie społecznej unikają kary, podczas, gdy faktycznie są osobami skazanymi wobec których stosuje się wyłącznie pewien rodzaj nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Głównym celem rozprawy jest kompleksowa analiza i ocena kształtu tej instytucji w k.k. i k.k.s. u ujęciu materialnoprawnym, a także ocena funkcjonowania tego rodzaju nadzwyczajnego złagodzenia kary w praktyce zarówno wymiaru sprawiedliwości, jak i organów ścigania. Analizę problemu badawczego, a w szczególności weryfikację przyjętych hipotez badawczych przeprowadzono na podstawie metody dogmatyczno-prawnej. Realizacja celu badawczego przebiegała z wykorzystaniem zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod badawczych. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest właśnie

metoda dogmatyczna, której centralnym zadaniem jest odczytywanie z obowiązujących przepisów reguł (wzorców) postępowania. Jako główną hipotezę badawczą, która poddana została weryfikacji, przyjęto w pracy pogląd o potrzebie zachowania instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w zakresie i formie przyjętej przez Kodeks karny z 1997 roku. Jednocześnie uznano, że obecne sformułowanie tej regulacji jest prawidłowe i nie wymaga znaczących zmian. Wysłunięto dwie hipotezy główne. Jedną stwierdzającą, iż przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacje dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom. Natomiast druga twierdząca, iż normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Problematyka tzw. małego świadka koronnego nie stanowiła dotychczas popularnego przedmiotu kompleksowego opracowania monograficznego i zasadniczo na gruncie obowiązującego kodeksu karnego nie prowadzono w tym zakresie badań empirycznych. Analiza wybranych elementów tej instytucji przejawiała się zdecydowanie wyłącznie w nielicznych opracowaniach. Zatem uzasadnione stało się podjęcie próby kompleksowego ujęcia zakresu tematyki oraz podjęcia badań, które zmierzać miały do konfrontacji modelu normatywnego instytucji „małego świadka koronnego” uregulowanego w kodeksie karnym z 1997 roku z praktyką jego funkcjonowania w zwalczaniu przestępczości. Wybór obszaru badawczego uzasadniony jest więc dążeniem do uzupełnienia istniejącej w polskiej literaturze prawniczej luki, po części spowodowanej zarówno specyfiką i kontrowersyjnością analizowanych norm prawnych, jak i marginalizowaniem tej instytucji na płaszczyźnie wyjątkowości tego źródła pozyskiwania przestępczej wiedzy.

Przedmiotem rozprawy była możliwie najpełniejsza analiza kodeksowej instytucji tzw. małego świadka koronnego. Zainteresowania autora budzi kwestia, na ile działania, które podejmują organy ścigania w kierunku zwalczania omawianej formy przestępczości są efektywne dla bezpieczeństwa społeczeństwa i systemu państwowego, a także czy można wykazać chociażby minimalną skuteczność stosowania w praktyce omawianej instytucji w odniesieniu do zjawiska przestępczości. W odniesieniu do funkcjonowania tej instytucji warto zwrócić uwagę na współczesną socjotechnikę uprawianą przez świat przestępczy. Polega ona na stosowaniu mechanizmów pozwalających na wszechstronne manipulowanie informacją. Wymienić tutaj można między innymi przekazywanie informacji nieprawdziwych,

nieważnych, bądź mało ważnych tj. podawanych z pominięciem najważniejszych, spreparowanych albo przekazywanych w nadmiarze celem doprowadzenia do chaosu dezinformacją. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że skutkiem analizy akt sądowych w rozprawie pojawiły się portrety sprawców wraz z charakterystyką ich środowiska wzbogaconymi o elementy ich przestępczej drogi.

Przez pryzmat celu oraz założeń badawczych ustalona została struktura pracy na którą złożyło się dziewięć rozdziałów, z czego osiem z nich zasadniczo ma charakter analizy dogmatyczno-prawnej, natomiast ostatni - dziewiąty - ma charakter empiryczny. Analiza instytucji wymagała posłużenia się w badaniach różnorodnymi metodami i technikami badawczymi. Rozważania poprzedza wprowadzenie, w którym przedstawiono cele, wykorzystane metody analizy badanej problematyki a także omówiono główne założenia rozprawy. Uzupełniając omawianą problematykę dokonano zebrania wiedzy wraz z porównaniem podobnych instytucji znanych w innych dziedzinach i zakresach prawa.

Rozprawę rozpoczyna rzutuująca na praktyczne stosowanie problematyka pojęciowa instytucji tzw. małego świadka koronnego zawarta w rozdziale pierwszym. Istotne w tym względzie stały się nie tylko zagadnienia terminologiczne, ale w szczególności cel oraz spełniane funkcje „małego świadka koronnego”, które skłoniły ustawodawcę do wprowadzenia tej instytucji do kodeksu karnego w 1997 roku. Zaprezentowane w tym rozdziale orzecznictwo sądowe przejawia się wieloma judykatami, które nie sprowadzają się wyłącznie do szczególnej wykładni językowej określonego przepisu, ale również sięgają po analizę karnoprawną istoty funkcjonowania omawianej instytucji.

Rozdział drugi prezentuje miejsce i tryb tzw. małego świadka koronnego w systematyce kodeksu karnego. Zasadnym stała się zatem ogólna charakterystyka podstaw nadzwyczajnego złagodzenia wraz z uzasadnieniem wymiaru nadzwyczajnego złagodzenia kary. W tej części pracy uznając tzw. małego świadka koronnego za szczególną podstawę nadzwyczajnego złagodzenia omówiono oba występujące tryby stosowania tj. tryb obligatoryjny i fakultatywny.

Kolejne rozdziały – trzeci i czwarty – koncentrują się na analizie omawianej instytucji w odniesieniu do § 3 oraz § 4 art. 60 k.k. Szczegółowo omówiono poszczególne elementy struktury reguł tzw. małego świadka koronnego zawartych w analizowanych normach prawnych wskazując istotne różnice trybu stosowania obu w zasadzie odrębnych regulacji.

W rozdziale piątym podjęto problematykę konsekwencji prawnych ujawnienia informacji w odniesieniu do sprawców czynów przestępnych w ramach prezentowanej instytucji

stosowanej obligatoryjnie oraz fakultatywnie. Rozdział prezentuje ponadto zbieg podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia i nadzwyczajnego obostrzenia kary.

Odstąpienie od wymierzenia kary zgodnie z dyrektywą art. 61 k.k. omówiono w rozdziale szóstym pracy. W poszczególnych podrozdziałach zaprezentowano istotę tej instytucji. Przedstawiono przesłanki odstąpienia o ukarania, podrzędną rolę sprawcy oraz właściwości przekazanych informacji. Podsumowaniem rozdziału stały się konsekwencje prawne odstąpienia od wymierzenia kary.

Rozdział siódmy dotyczy zasadności i podobieństwa rozwiązania instytucji tzw. małego świadka koronnego w kodeksie karnym skarbowym. Niewątpliwie rozdział ten nie ma charakteru prawno-porównawczego a jego głównym celem stała się analiza tytułowego zagadnienia i prezentacja pojawiających się problemów a także wątpliwości wobec art. 60 § 3 i 4 k.k. Przedstawione zostały przesłanki tzw. małego świadka koronnego w k.k.s. oraz jego konsekwencje prawne.

Problematyka procesowa instytucji „małego świadka koronnego” została przedstawiona w rozdziale ósmym. Istotne stało się orzekanie na niekorzyść przez sąd odwoławczy wbrew zakazowi *reformationis in peius* oraz wznowienie prawomocnie zakończonych postępowania wobec tzw. małego świadka koronnego.

Wieloaspektowość problematyki tzw. małego świadka koronnego determinowała konieczność posłużenia się w badaniach różnorodnymi metodami i technikami badawczymi. W części dogmatyczno-prawnej pracy (rozdziały I-VIII) podstawową metodą badawczą była analiza tekstu prawnego i integralnie z nią związana analiza dorobku naukowego oraz treści orzeczeń sądowych. Natomiast w części empirycznej dotyczącej analizy funkcjonowania instytucji tzw. małego świadka koronnego w praktyce wymiaru sprawiedliwości (obejmującej rozdział IX) zastosowano metodę opierającą się na analizie akt sądowych spraw prawomocnie zakończonych. Sprawy te zostały wytypowane dzięki pomocy byłego Wydziału V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku – obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku. W części dotyczącej analizy tej instytucji w praktyce organów ścigania, której zadaniem było poznanie poglądów i opinii prokuratorów na temat omawianej instytucji, zastosowano metodę kwestionariusza ankiety (uzupełnioną wywiadem bezpośrednim z prokuratorami czynnymi zawodowo z wieloletnim stażem zawodowym, przyjmując jednak, iż wywiad miał wyłącznie uzupełnić wiedzę przy analizie odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu ankiety). Zasadniczo wydaje się, że konfrontacja ustawowych założeń z opiniami teoretyków i praktyków prawa w przedmiocie tzw. małego

świadka koronnego była nieodzowna z punktu widzenia sformułowania prawdopodobnych wniosków *de lege ferenda*.

Pracę kończą uwagi podsumowujące, w których przedstawiono wnioski wynikające z przeprowadzonych badań oraz postulaty *de lege ferenda*. Zestawienie wyników badań empirycznych oraz wniosków wypracowanych na podstawie rozważań prowadzonych w części dogmatyczno-prawnej, pozwoliło na weryfikację hipotezy głównej natomiast wyniki badań uzupełnią w pewnym stopniu istniejące w piśmiennictwie niejasności i niedopowiedzenia w praktycznym ujęciu tej instytucji.

A handwritten signature in blue ink on a light yellow background. The signature reads "Andrzej Kisiel" in a cursive script.